

DECEMBER 2022
LETNIK 1
ŠTEVILKA 1
ISSN 2820-5847

DRUŠTVO EKONOMISTOV MARIBOR
RAZLAGOVA ULICA 14
2000 MARIBOR
SLOVENIJA

EKONOMIJA PLUS

REVIJA DRUŠTVA EKONOMISTOV MARIBOR

DRUŠTVO EKONOMISTOV MARIBOR
MARIBOR SOCIETY OF ECONOMISTS

DRUŠTVO EKONOMISTOV MARIBOR
RAZLAGOVA ULICA 14
2000 MARIBOR
SLOVENIJA

KOLOFON

Ekonomija plus

Letnik 1, številka 1

ISSN 2820-5847

Glavni in odgovorni urednik

Mag. Dejan Romih, Univerza v Mariboru

Tehnični urednik

Mag. Dejan Romih, Univerza v Mariboru

Uredniški odbor

Dr. Mojca Duh, Univerza v Mariboru

Dr. Franjo Mlinarič, Univerza Kozminski

Dr. Žan Jan Oplotnik, Univerza v Mariboru

Dr. Andreja Primec, Univerza v Mariboru

Lektor

Mitja Brūnec

Izdajatelj in založnik

Društvo ekonomistov Maribor

Razlagova ulica 14

2000 Maribor

Slovenija

info@demb.si

<https://demb.si/>

Spletna stran revije

<https://demb.si/publikacije/ekonomija-plus/>

UVODNIK

Spoštovani!

Pred vami je prva številka strokovne revije Ekonomija plus, ki jo izdaja Društvo ekonomistov Maribor (ust. 1951). V strokovni reviji, ki je vpisana v razvid medijev pod zaporedno številko 2503, bomo objavljali strokovne in poljudne članke s področja ekonomije, poslovanja, prava in sorodnih ved. V tej številki sta objavljena dva strokovna članka. Prvi obravnava gospodarsko-politično negotovost v Rusiji med eskalacijo rusko-ukrajinske vojne, drugi pa nove obveznosti, ki jih predvideva Zakon o zaščiti prijaviteljev. V tej številki sta objavljena tudi dva poljudna članka. Prvi obravnava izkustveno in skupnostno učenje kot načina pridobivanja izkustvenega znanja na področju študija, drugi pa metodo 4MAT v visokem šolstvu. Očitno je, da na univerzi obstaja potreba po uporabljanju inovativnih metod poučevanja in učenja, ki sta jih avtor in avtorica spoznavala med svojim usposabljanjem v tujini.

Želim vam prijetno branje!

Lep pozdrav

Dejan Romih, glavni in odgovorni urednik

KAZALO VSEBINE

Gospodarskopolična negotovost v Rusiji med rusko invazijo na Ukrajino	7
Prijava kršitev predpisov, izvršenih v delovnem okolju: nove obveznosti prijaviteljev (žvižgačev) in organizacij	12
Izkustveno in skupnostno učenje kot načina pridobivanja izkustvenega znanja na področju študija: terenska raziskava v Teksasu	18
Uporaba metode 4MAT v visokem šolstvu.....	22

GOSPODARSKOPOLITIČNA NEGOTOVOST V RUSIJI MED RUSKO INVAZIJO NA UKRAJINO

Dejan Romih

Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta, Maribor, Slovenija

dejan.romih@um.si

Povzetek: V tem članku analiziram gospodarskopolično negotovost v Rusiji med rusko invazijo na Ukrajino (specialno operacijo), ki se je začela 24. februarja 2022. Podatki kažejo, da se je gospodarskopolična negotovost v Rusiji zaradi eskalacije rusko-ukrajinske vojne, ki se je začela 20. februarja 2014, povečala. Februarja 2022 je vrednost indeksa gospodarskopolične negotovosti za Rusijo znašala 702,6, kar je 427,3 indeksne točke več kot januarja istega leta.

Ključne besede: agresija, aneksija, gospodarska politika, invazija, negotovost, Rusija, rusko-ukrajinska vojna, specialna operacija

Uvod

Živimo in delamo v negotovosti, ki jo povzročajo različni dejavniki, kot je npr. rusko-ukrajinska vojna, ki se je začela 20. februarja 2014. Izkazalo se je, da njene posledice ne čutijo samo prebivalci Rusije (agresorke) in Ukrajine, ampak tudi prebivalci drugih evropskih držav, kot so npr. Francija, Italija, Nemčija in Španija, ki na rusko-ukrajinsko vojno niso bile pripravljene. Pri tem velja omeniti, da je ruska invazija na Ukrajino, ki se je začela 24. februarja 2022, negotovost med ljudmi še povečala. To se je negativno odrazilo tudi v razpoloženju na borzi (Będowska-Sójka idr., 2022; Boubaker idr., 2022; Bounou & Yatié, 2022; Halousková idr., 2022; Lyócsa & Plíhal, 2022).

Namen tega članka je analizirati gospodarskopolično negotovost v Rusiji med rusko invazijo na Ukrajino. Pri tem si pomagam z indeksom gospodarskopolične negotovosti za Rusijo, ki so ga razvili Baker idr. (2016).ocene kažejo, da bo ruska specialna operacija v Ukrajini vplivala na zmanjšanje gospodarske aktivnosti v obeh državah, najbolj pa v Ukrajini. Analitiki ocenjujejo, da se bo ruski realni bruto domači proizvod leta 2022 v primerjavi z letom 2021 zmanjšal za 3,4 odstotka, ukrajinski pa kar za 35 odstotkov (International Monetary Fund, 2022), kar smo lahko pričakovali glede na to, da je Ukrajina država, nad katero Rusija izvaja agresijo.

S tem člankom dopolnjujem literaturo v slovenskem jeziku o posledicah ruske specialne operacije v Ukrajini. Ta članek ima v nadaljevanju pet poglavij. V poglavju 2 podajam definicijo gospodarskopolične negotovosti, v poglavju 3 pregled literature o posledicah gospodarskopolične negotovosti za Rusijo, v poglavju 4 analizo gospodarskopolične negotovosti v Rusiji do eskalacije rusko-ukrajinske vojne februarja 2022, v poglavju 5 analizo gospodarskopolične negotovosti v Rusiji med specialno operacijo in v poglavju 6 sklep.

Definicija gospodarskopolične negotovosti

V literaturi srečujemo različne vrste negotovosti. V tem članku se omejujem na gospodarskopolično negotovost, ki jo lahko definiramo kot negotovost glede (prihodnje) gospodarske politike (prim. Baker idr., 2016). Raziskave (gl. npr. Castelnuovo, 2022) kažejo, da gospodarskopolična negotovost negativno vpliva na gospodarsko aktivnost (npr. industrijsko proizvodnjo), kar med politiki in oblikovalci politike povzroča potrebo po njenem preprečevanju. Težava je, da gospodarskopolične negotovosti ne moremo neposredno meriti, zato uporabljamo posredna merila.

Posledice gospodarskopolične negotovosti za Rusijo: pregled literature

Pregled literature, ki ga je podal Castelnuovo (2022), kaže, da gospodarskopolična negotovost negativno vpliva tudi na nekatere druge gospodarske kategorije. Pretekli gospodarski dogodki so med politiki in oblikovalci politike povzročili potrebo po opazovanju in spremljanju gospodarskopolične negotovosti. V ta namen so Baker idr. (2016) razvili indeks, s katerim merimo gospodarskopolično negotovost.

Izkušnje iz Rusije učijo, da gospodarskopolična negotovost vpliva na gospodarstvo, kar kažejo tudi raziskave. J. N. Naidenova in V. V. Leonteva (2020) sta proučevali vpliv gospodarskopolične negotovosti na investicije v Rusiji. Ugotovili sta, da šok gospodarskopolične negotovosti vpliva na zmanjšanje investicij v Rusiji, kar je v skladu z literaturo (gl. npr. Castelnuovo, 2022). Tudi izkušnje iz Združenih držav Amerike učijo, da podjetja zaradi gospodarskopolične negotovosti zmanjšajo investicije.

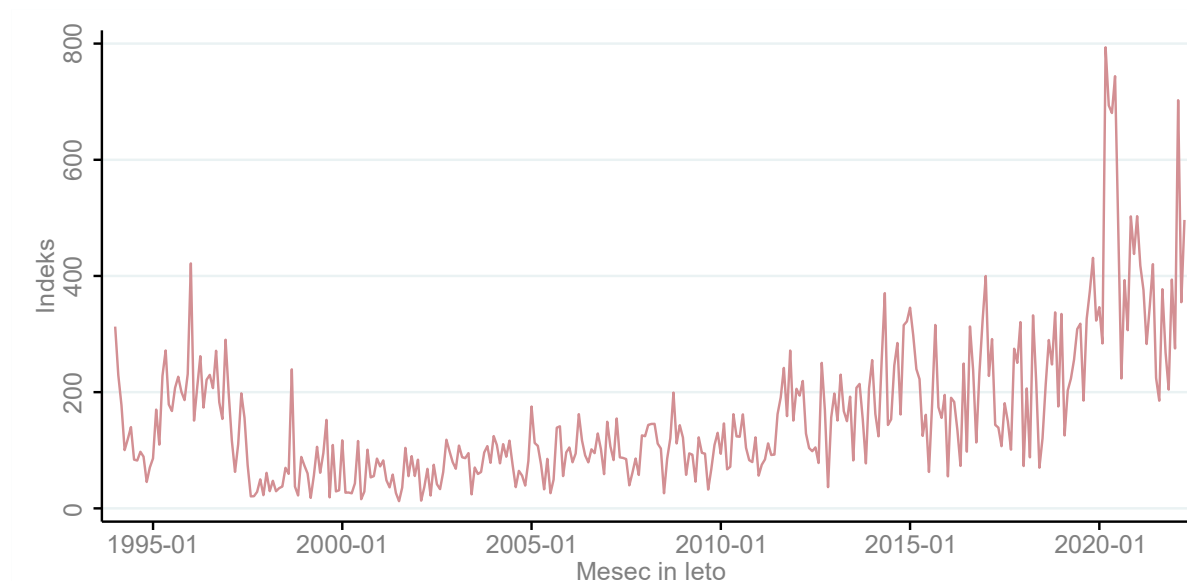
M. Diakonova idr. (2022) so proučevali vpliv gospodarskopolične negotovosti na rast bruto domačega proizvoda v Rusiji. Ugotovili so, da šok gospodarskopolične negotovosti vpliva na znižanje rasti bruto domačega proizvoda. Podobno so ugotovili tudi Charemze idr. (2022).

Sohag idr. (2022) pa so proučevali vpliv gospodarskopolične negotovosti na tečaj ruskega rublja. Ugotovili so, da šok gospodarskopolične negotovosti vpliva na zmanjšanje tečaja ruskega rublja, vendar samo v primeru uravnavanega drsenja deviznega tečaja.

Analiza gospodarskopolične negotovosti v Rusiji od začetka rusko-ukrajinske vojne februarja 2014 do njene eskalacije februarja 2022

V tem poglavju analiziram gospodarskopolično negotovost v Rusiji od začetka rusko-ukrajinske vojne februarja 2014 do njene eskalacije februarja 2022. Podatki kažejo, da je ruska aneksija ukrajinskega polotoka Krim marca 2014 vplivala na povečanje gospodarskopolične negotovosti v Rusiji, vendar manj kot kriza covid-19 (gl. sliko 1).

Slika 1: Gibanje indeksa gospodarskopolične negotovosti za Rusijo

Opomba: 1995-01 = Januar 1995.

Vira: Baker idr. (2016), https://www.policyuncertainty.com/russia_monthly.html.

Izkazalo se je, da Rusija tako kot nekatere druge evropske države (npr. Francija, Italija, Nemčija, Španija) ni bila pripravljena na izbruh in širjenje novega koronavirusa. Kriza covid-19 je povzročila potrebo po sprejetju gospodarskopoličnih ukrepov za blažitev njenih posledic, kar je povečalo gospodarskopolično negotovost v Rusiji. Marca 2020 je vrednost indeksa gospodarskopolične negotovosti za Rusijo znašala 793,6, kar je 509,8 indeksne točke več kot februarja istega leta.

Analiza gospodarskopolične negotovosti v Rusiji med eskalacijo rusko-ukrajinske vojne

Podatki kažejo, da je tudi eskalacija rusko-ukrajinske vojne februarja 2022 vplivala na povečanje gospodarskopolične negotovosti v Rusiji. Februarja 2022 je vrednost indeksa

gospodarskopolitične negotovosti za Rusijo znašala 702,6, kar je 427,3 indeksne točke več kot januarja istega leta in 91,1 indeksne točke manj kot marca 2020, ko se je začela pandemija covida-19 (gl. sliko 1).¹ Ruska invazija na Ukrajino je vplivala tudi na povečanje gospodarskopolitične negotovosti v nekaterih drugih evropskih državah (npr. Nemčiji). Pri tem velja omeniti, da je Ukrajina žitorodno področje, kar pomeni, da je specialna operacija vplivala tudi na rast cen žita (hrane).

Rusija je z aneksijo štirih ukrajinskih regij (Donecka, Harkova, Luganska, Zaporozja), ki jo je izvedla septembra 2022, razmere na anektiranem ozemlju in v Ukrajini samo še poslabšala. Zahodne države so rusko aneksijo dela Ukrajine obsodile in pozvale k umiku ruskih enot z anektiranega ozemlja in Ukrajine. Kmalu po aneksiji dela ukrajinskega ozemlja je Putin v anektiranih regijah razglasil izredno stanje. Po pisanju zahodnih časopisov je anektirano ozemlje (ki meri okoli 90.000 kvadratnih kilometrov) največje anektirano ozemlje v Evropi po drugi svetovni vojni. Ruski ofenzivi je sledila ukrajinska protiofenziva, med katero so ukrajinske enote osvobodile mesto Herson in nekatere druge dele anektiranega ozemlja. Ukrajina je septembra 2022 kot odziv na rusko aneksijo zaprosila za vključitev v zvezo Nato.²

Izkazalo se je, da sankcije, ki so jih proti Rusiji sprejele zahodne države, vplivajo na rusko gospodarstvo (zmanjšanje gospodarske aktivnosti), toda ne dovolj, da bi Putin svojo odločitev glede specialne operacije v Ukrajini še enkrat premislil. Očitno je, da je prihodnost obeh držav negotova. Ne moremo namreč pričakovati, da bo ruska vojska priznala poraz.

Sklep

Dejstvo je, da na povečanje gospodarskopolitične negotovosti ne vplivajo samo gospodarski dejavniki, ampak tudi drugi, kot so npr. politični ali celo varnostni. Eden izmed teh je tudi ruska specialna operacija v Ukrajini, ki traja od februarja 2022. Nasprotujoča si stališča do vojaške operacije so povzročila razkol med Rusijo in zahodnimi državami, ki so rusko vojaško agresijo proti Ukrajini obsodile, Rusijo pa sankcionirale. Kmalu zatem so nekatera zahodna podjetja odšla z ruskega trga, kar je vplivalo na povečanje negotovosti med njihovimi zaposlenimi.

¹ Eskalacija rusko-ukrajinske vojne je povzročila potrebo po sprejetju gospodarskopolitičnih ukrepov za blažitev njenih posledic. Ruska centralna banka je 28. februarja 2022 z namenom, da bi zagotovila cenovno in finančno stabilnost, zvišala ključno obrestno mero z 9,5 odstotka na 20 odstotkov.

² Rusko-ukrajinska vojna in njena eskalacija sta vplivali tudi na povečanje vojaškopolitične negotovosti v Rusiji. Razglasitev delne mobilizacije septembra 2022 je sprožila intenzivna migracijska gibanja, ki so ruski vojski povzročila dodatne težave.

Eskalacija rusko-ukrajinske vojne je spremenila razmere na trgu in med gospodarskimi enotami povzročila potrebo po prilagajanju. Nekateri analitiki menijo, da bi lahko bila vojaška operacija izhodišče za začetek hladne vojne 2.0, ki bi lahko vplivala na podaljšanje negotovosti v svetu.

Viri

- Baker, S. R., Bloom, N., & Davis, S. J. (2016). Measuring economic policy uncertainty. *The Quarterly Journal of Economics*, 131(4), 1593–1636. <https://doi.org/10.1093/qje/qjw024>
- Będowska-Sójka, B., Demir, E., & Zaremba, A. (2022). Hedging geopolitical risks with different asset classes: a focus on the Russian invasion of Ukraine. *Finance Research Letters*, 50, 103192. <https://doi.org/10.1016/j.frl.2022.103192>
- Boubaker, S., Goodell, J. W., Pandey, D. K., & Kumari, V. (2022). Heterogeneous impacts of wars on global equity markets: evidence from the invasion of Ukraine. *Finance Research Letters*, 48, 102934. <https://doi.org/10.1016/j.frl.2022.102934>
- Boungou, W., & Yatié, A. (2022). The impact of the Ukraine–Russia war on world stock market returns. *Economic Letters*, 215, 110516. <https://doi.org/10.1016/j.econlet.2022.110516>
- Charemza, W., Makarova, S., & Rybiński, K. (2022) Economic uncertainty and natural language processing: the case of Russia. *Economic Analysis and Policy*, 73, 546–562. <https://doi.org/10.1016/j.eap.2021.11.011>
- Diakonova, M., Ghirelli, C., Molina, L., & Pérez, J. J. (2022). The economic impact of conflict-related and policy uncertainty shocks: the case of Russia (Documentos de Trabajo N.º 2242). <https://doi.org/10.53479/23707>
- Halousková, M., Stašek, D., & Horváth, M. (2022). The role of investor attention in global asset price variation during the invasion of Ukraine. *Finance Research Letters*, 50, 103292. <https://doi.org/10.1016/j.frl.2022.103292>
- International Monetary Fund (2022). Real GDP growth. https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD
- Lyócsa, Š., & Plíhal, T. (2022). Russia's ruble during the onset of the Russian invasion of Ukraine in early 2022: The role of implied volatility and attention. *Finance Research Letters*, 48, 102995. <https://doi.org/10.1016/j.frl.2022.102995>
- Naidenova, J. N., & Leonteva, V. V. (2020). Economic policy uncertainty and investment of Russian companies. *Voprosy Ekonomiki*, 2, 141–159. <https://doi.org/10.32609/0042-8736-2020-2-141-159>
- Sohag, K., Gainetdinova, A., & Mariev, O. (2022). The response of exchange rates to economic policy uncertainty: evidence from Russia. *Borsa Istanbul Review*, 22(3), 534–545. <https://doi.org/10.1016/j.bir.2021.07.002>

Strokovni članek sta recenzirala dva recenzenta (ekonomista).

PRIJAVA KRŠITEV PREDPISOV, IZVRŠENIH V DELOVNEM OKOLJU: NOVE OBVEZNOSTI PRIJAVITELJEV (ŽVIŽGAČEV) IN ORGANIZACIJ

Aljoša Polajžar

Univerza v Mariboru, Pravna fakulteta, Maribor, Slovenija
aljosa.polajzar@um.si

Povzetek: V prispevku obravnavam predvidene novosti, ki jih prinaša novi Zakon o zaščiti prijaviteljev (ZZPri) – trenutno v postopku sprejema. Iz predstavitve predlaganih določb ZZPri izhaja, da bo zakon sistematično uredil področje prijav kršitev predpisov, za katere so posamezniki izvedeli v delovnem okolju (obrnava prijav, ukrepi za zaščito prijaviteljev, obveznosti organizacij za vzpostavitev notranjih poti prijav itd.). Ustrezen pravni okvir na tem področju je še posebej pomemben za odkrivanje kršitev (zaščito javnega interesa), med drugim tudi na področju ekonomije (gospodarstva). Ob prihajajočem (celovitem) pravnem okvirju pa bo treba poskrbeti, da bodo predstavljene pravne rešitve tudi ustrezno zaživele v praksi (v konkretnih organizacijah) ter tako uresničile svoj namen.

Ključne besede: javno razkritje, notranja pot prijave, organizacija, prepoved povračilnih ukrepov, varstvo javnega interesa, Zakon o zaščiti prijaviteljev, zasebni sektor

Uvod

Posamezniki, ki delujejo v okviru organizacije (javne ali zasebne), lahko med svojim delom naletijo na kršitve predpisov, ki se izvršijo v okviru delovanja organizacije – denimo vpletenost vodstva/zaposlenih v korupcijske prakse, prikrivanje kršitev s področja varstva okolja, prikrivanje ekonomskih malverzacij, nepoštene poslovne prakse, izkrivljanje konkurence na trgu ipd. V tovrstnih primerih se zaposleni, ki na te kršitve naletijo, pogosto ne odločijo za prijavo nepravilnosti pristojnim organom, saj jih je strah pred morebitnimi povračilnimi ukrepi organizacije, v kateri so zaposleni. Po drugi strani pa se v nekaterih primerih zaposleni ne odločijo le za prijavo, ampak celo za javno razkritje nepravilnosti v medijih (t. i. žvižgači). Tovrstna javna razkritja – predvsem če se izkažejo za neutemeljena – pa lahko organizacijam povzročijo precejšnjo ekonomsko škodo in izgubo ugleda v javnosti (med potrošniki).

Predmetna problematika tako odpira delikatna vprašanja, kako reševati tovrstne primere v okviru organizacij. Namen predmetnega prispevka je predstavitev predvidenih novosti na pravnem področju. V postopku sprejema je namreč Zakon o zaščiti prijaviteljev (v nadaljevanju:

ZZPri), ki prenaša določbe Direktive (EU) 2019/1937 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 23. oktobra 2019 o zaščiti oseb, ki prijavijo kršitve prava Unije. Prihajajoč zakon bo pomembno vplival na pravice in obveznosti prijaviteljev kršitev in organizacij, v okviru katerih delujejo. Prav tako pa bo lahko dodatno pripomogel k ustrezni obravnavi in razkritju nepravilnosti, tudi na ekonomskem področju (davčne utaje, poneverbe, izkrivljanje konkurence na trgu, nepošteno poslovne prakse ipd.).

Vsebina predloga ZZPri

Predlog ZZPri je sestavljen iz petintridesetih (35) členov, ki so sistematično razdeljeni v deset (10) poglavij. Predmetni prispevek bo sistematično obravnaval posamezne določbe predloga ZZPri glede na predmetno razdelitev na poglavja.

1. poglavje ZZPri ureja temeljne splošne določbe. Kot izhaja iz besedila predloga zakona (ZZPri, 1. člen), ta zakon (ZZPri) z namenom zaščite javnega interesa določa načine in postopke za prijavo kršitev predpisov, za katere so posamezniki izvedeli v delovnem okolju, in njihovo obravnavo ter zaščito posameznikov, ki prijavijo ali javno razkrijejo informacije o kršitvi.

Pri tem je zelo pomembno poudariti, da ima zakon zelo široko področje uporabe, saj se uporablja za prijavo kršitev predpisov, ki veljajo v Republiki Sloveniji (ZZPri, 3. člen). Področje uporabe tako ni povezano samo s kršitvami predpisov (pravil), ki so povezani s pravom Evropske unije, ampak je razširjeno na vse veljavne predpise v Republiki Sloveniji.

Nazadnje pa velja v okviru analize prvega poglavja predloga ZZPri poudariti, da 4. člen definira pomen izrazov, kot veljajo za okvir tega zakona. Pri tem je zelo pomembna delitev prijav na »notranjo prijavo«, »zunanjo prijavo« in »javno razkritje«. »Notranja prijava« pomeni prijavo znotraj pravnega subjekta v zasebnem ali javnem sektorju, pri katerem je kršitev nastala. »Zunanja prijava« pomeni prijavo organom za zunanjo prijavo. »Javno razkritje« pa pomeni omogočanje, da so informacije o kršitvi v delovnem okolju na voljo javnosti (ZZPri, 4. člen). Več o pomenih različnih oblik prijav v nadaljevanju.

2. poglavje ureja pogoje za zaščito prijavitelja. Pomembno je poudariti, da je prijavitelj do zaščite po tem zakonu upravičen, če je na podlagi utemeljenih razlogov menil, da so bile prijavljene informacije o kršitvah ob prijavi resnične, in je podal notranjo prijavo, zunanjo prijavo ali javno razkril informacije o kršitvah v skladu z relevantnimi določbami tega zakona (ZZPri, 5. člen).¹

¹ Pri tem je treba poudariti, da prijavitelj ne more popolnoma prosto izbirati med različnimi oblikami prijav, ampak so za vsako izmed vrst prijav predvideni posebni pogoji, pod katerimi pride v poštev. Javno razkritje je denimo predvideno zgolj kot »skrajna možnost«, ki pride v poštev le pod z zakonom določenimi pogoji (več o tem v nadaljevanju).

Gre za še posebej pomembno zahtevo, ki ne daje zaščite v primerih t. i. »zlonamernih prijav«, v katerih prijavitelj ve, da prijavljene informacije niso resnične. Pri tem se bodo v praksi v mejnih primerih lahko pojavila vprašanja glede razlage standarda, kdaj obstojijo zadostni utemeljeni razlogi, ki potrjujejo, da je prijavitelj glede resničnosti prijavljenih informacij o kršitvah ravnal v dobri veri. Odsotnost utemeljenih razlogov bi tako lahko bila podana tudi v primeru, ko prijavitelj sicer ni imel naklepnih zlonamernih ciljev, bi pa bil v okviru svoje prijave hudo malomaren, saj bi moral vedeti, da prijavljene informacije o kršitvah niso resnične. Iz dejanskega stanja bi denimo izhajalo, da bi prijavitelj lahko in moral brez večjih težav ugotoviti, da predmetne informacije niso resnične (pa tega pred prijavo ni ugotovil, ker ni bil skrben). V praksi lahko tako v določenih primerih gre za tanko mejo med prijavami, ki uživajo zaščito, in prijavami, ki je ne. Skratka, gre za delikatna vprašanja, na katera bo morala dati nadaljnje odgovore tudi sodna praksa (ko bo prišlo do prvih primerov po tem zakonu).

Prav tako je treba opozoriti na rok za podajo prijave, saj prijavitelj do zaščite po tem zakonu ni upravičen, če je prijavo podal dve leti ali več po prenehanju kršitve. Do zaščite po tem zakonu pa je upravičen tudi prijavitelj, ki je prijavo podal anonimno, pa je bila kasneje njegova identiteta razkrita (ZZPri, 5. člen).

3. poglavje ureja skupne določbe glede prijave. Temeljno pravilo je prepoved razkritja identitete prijavitelja brez njegovega izrecnega soglasja – razen zaupniku in organu za zunanjo prijavo. To velja tudi za vse druge informacije, iz katerih je mogoče neposredno ali posredno sklepati o identiteti prijavitelja (ZZPri, 6. člen). Je pa možna izjema tega pravila, med drugim kadar to zahteva sodišče, če je to potrebno zaradi sodnih postopkov, vključno s sodnimi postopki zaradi zaščite pravice osebe, ki jo prijava zadeva (ZZPri, 6. člen).

4. poglavje ureja »notranjo prijavo«. Zelo pomembno je poudariti, da je notranja prijava primarna oblika prijave, saj ZZPri izrecno določa, da prijavitelj poda informacijo o kršitvi z uporabo notranje poti za prijavo, razen kadar ta zakon določa drugače (ZZPri, 8. člen) – torej le kadar so izpolnjeni zakonski pogoji za zunanjo prijavo ali za javno razkritje.

V ta namen ZZPri določa pomembne obveznosti za organizacije, k morajo v ta namen vzpostaviti ustrezne notranje poti za prijave kršitev. ZZPri določa, da se notranja pot za prijavo vzpostavi tako, da se določi poseben elektronski naslov in telefonsko številko ali druge kontaktne podatke za prejem prijav ter uvede ukrepe za preprečitev razkritja identitete prijavitelja in da se imenuje zaupnika (ZZPri, 9. člen). Posebej velja poudariti, da bodo zavezanci za vzpostavitev notranje poti za prijavo vsi subjekti v javnem in zasebnem sektorju s 50 ali več zaposlenimi (ZZPri, 9. člen).²

² Nadaljnji odstavki 9. člena predloga ZZPri sicer določajo še nekatere izjeme, ko so notranjo pot za prijavo dolžne vzpostaviti tudi organizacije z manjšim številom zaposlenih.

Nadalje morajo zavezanci za vzpostavitev notranje poti za prijavo izmed zaposlenih imenovati zaupnika. Zavezanci lahko za prejem in evidentiranje prijav določijo tudi administrativno osebje ali informacijsko podprt način prejema in evidentiranja prijav. Imajo pa zavezanci tudi možnost, da lahko za prejem prijav določijo zunanjega ponudnika storitve prejetanja prijav. Zavezanci iz zasebnega sektorja z manj kot 250 zaposlenimi si lahko tudi delijo sredstva za prejetanje prijav in preiskave prijavljenih kršitev (ZZPri, 9. člen). Prav tako predlog ZZPri v nadaljnjih določbah še podrobneje določa postopanje v zvezi z obravnavo notranjih prijav, in sicer: 10. člen (naloge zaupnika), 11. člen (preizkus notranje prijave) in 12. člen (obravnavo notranje prijave).

Glede na pomen notranje prijave kot primarne poti prijave (saj je zaželeno, da se morebitne nepravilnosti najprej razčistijo interno v okviru organizacije) bo še posebej pomembno, da bodo te notranje poti vzpostavljene ustrezno in transparentno na način, da bodo zaposleni vanje imeli zaupanje. V praksi bi znalo navedeno marsikje predstavljati še posebni izziv, saj bi lahko imeli zaposleni (kljub vsem sprejetim ukrepom in mehanizmom) še vedno razloge za nezaupanje in strah pred prijavo kršitev znotraj organizacije. Še vedno bi denimo menili, da bo njihova identiteta tako ali tako razkrita, ker se vsi med seboj poznajo ipd. V praksi bo tako lahko izjemno pomembno tudi, kdo bo oseba, ki bo imenovana za zaupnika, ki ima pomembno vlogo v okviru notranje poti prijave.

5. poglavje ureja »zunanjo prijavo«. Posebej pomembno je upoštevanje pogojev za podajo te vrste prijave, saj predlog ZZPri določa, da prijavitelj informacijo o kršitvi poda neposredno z uporabo zunanje poti za prijavo, če notranje prijave ne bi bilo mogoče učinkovito obravnavati ali če prijavitelj meni, da v primeru notranje prijave obstaja tveganje povračilnih ukrepov (ZZPri, 13. člen).

Nadalje 14. člen ZZPri našteva tudi organe za zunanjo prijavo, in sicer so to na ekonomskem področju (med drugim): Agencija za trg vrednostnih papirjev, Agencija za varstvo konkurence, Agencija za zavarovalni nadzor, Agencija za javni nadzor nad revidiranjem, Banka Slovenije, Državna revizijska komisija, Finančna uprava, Tržni inšpektorat, Urad za preprečevanje pranja denarja, Slovenski državni holding, Komisija za preprečevanje korupcije itd. Tudi predmetni organi za zunanjo prijavo imajo obveznosti, da sprejmejo ustrezen interni akt za sprejem prijav, imenujejo eno ali več uradnih oseb za področje zunanjih prijav itd. (ZZPri, 15. člen).

Pomembno je, da prijavitelj poda zunanjo prijavo organu za zunanjo prijavo, ki je pristojen za obravnavo prijavljene kršitve glede na svoje pristojnosti in naloge. Če pa na področju, na katero se nanaša prijavljena kršitev, ni organa za zunanjo prijavo, prijavitelj poda prijavo Komisiji za preprečevanje korupcije (ZZPri, 16. člen).

Predlog ZZPri še natančneje navaja obveznosti organa za zunanjo prijavo (npr. predstavitev vseh zahtevanih informacij za potencialne prijavitelje na spletni strani organa itd.) (glej ZZPri, 15. člen) ter postopek obravnave zunanje prijave (podrobneje glej ZZPri, 16. člen). Prav tako je posebej urejena še zaščita prijavitelja pri obravnavi zunanje prijave (glej ZZPri, 17. člen).

6. poglavje ureja »javno razkritje kršitev«, ki velja za skrajno možnost razkritja nepravilnosti, zato je še posebej pomembno upoštevanje pogojev po ZZPri. Predlog ZZPri določa, da je prijavitelj, ki javno razkrije informacije o kršitvi, upravičen do zaščite po ZZPri:

- če je najprej podal notranjo ali zunanjo prijavo, pa v treh mesecih od prijave ni bil sprejet noben ustrezen ukrep za odpravo kršitve, ali
- če ima utemeljene razloge za domnevo, da lahko kršitev pomeni neposredno ali očitno nevarnost za javni interes, zlasti pa nevarnost za življenje, javno zdravje in varnost, ali če obstaja tveganje nepopravljive škode ali da v primeru zunanje prijave obstaja tveganje povračilnih ukrepov ali pa je zaradi posebnih okoliščin primera le malo možnosti, da bo kršitev ustrezno obravnavana, zlasti ko bi se dokazi lahko skrili ali uničili ali ko bi se organ za zunanjo prijavo nedovoljeno dogovarjal s storilcem kršitve ali je vpleten v kršitev (ZZPri, 18. člen).

Je pa posebej treba poudariti, da se ta določba ne uporablja v primerih, ko zaščito prijavitelja kot vira informacij za novinarja posebej ureja zakon, ki ureja medije, razen če so določbe tega zakona za prijavitelja ugodnejše (ZZPri, 18. člen).³

7. poglavje predloga ZZPri ureja zaščito prijaviteljev. Temeljno pravilo je, da so prepovedani vsakršni povračilni ukrepi zoper prijavitelja, zlasti pa, med drugim: odpoved delovnega razmerja, suspenz, premestitev na nižje delovno mesto, šikaniranje, uvedba disciplinskega postopka itd. (za več glej ZZPri, 19. člen). Kot povračilni ukrep pa se štejeta tudi grožnja s povračilnim ukrepom ali poskus povračilnega ukrepa (ZZPri, 19. člen).

Nadalje ZZPri izrecno ureja tudi druge pomembne zaščitne in podporne ukrepe za prijavitelja, in sicer: izključitev odgovornosti prijavitelja (glej ZZPri, 21. člen), sodno varstvo in začasne odredbe v primeru povračilnih ukrepov (glej ZZPri, 22. člen), brezplačno pravno pomoč (glej ZZPri, 23. člen), nadomestilo za primer brezposelnosti (glej ZZPri, 24. člen) ter psihološko podporo (glej ZZPri, 25. člen). Za več glej navedene določbe pri posameznem podpornem ukrepu.

³ Tovrstni primeri – ko novinarji uporabijo informacijo, ki jo prejmejo od določene osebe – pa odpirajo še številna druga pravna vprašanja, ki jih v okviru tega prispevka ne bomo obravnavali, saj teh vidikov ne ureja predmetni predlog ZZPri.

Nazadnje pa velja zgolj na kratko omeniti, da 8. poglavje še dodatno ureja pristojnosti Komisije za preprečevanje korupcije (glej ZZPri, 26. člen) ter da 9. poglavje določa prekrškovne organe in kazenske določbe (glej ZZPri, 27. do 32. člen). 10. poglavje pa ureja časovne roke za vzpostavitev poti za prijavo. Za zavezance v zasebnem sektorju, ki zaposlujejo 250 ali več zaposlenih, in za zavezance v javnem sektorju je tako predvideno, da morajo vzpostaviti poti za notranjo prijavo v 90 dneh od uveljavitve tega zakona. Zavezanci v zasebnem sektorju, ki zaposlujejo do 249 zaposlenih, pa bodo imeli več časa, saj je zanje določen rok za vzpostavitev poti za notranjo prijavo 17. december 2023 (ZZPri, 33. člen).

Sklep

Predmetni predlog zakona predstavlja pomemben sistemski korak k ureditvi področja prijav kršitev predpisov, za katere so posamezniki izvedeli v delovnem okolju. Zakon podrobno ureja pravice in obveznosti prijavitelja, organizacij in drugih akterjev. Ugotavljam, da bo v novem sistemu imela še posebej pomembno vlogo »notranja pot prijave«, za katero je zamišljeno, da naj se uporabi primarno. V zvezi s tem bodo imele zavezane organizacije pomembne nove obveznosti (imenovanje zaupnika, sprejem internih aktov itd.). Čas bo pokazal, kako bodo predvidene spremembe zaživele v praksi in v kolikšni meri bodo prispevale k učinkovitejši obravnavi in odpravi prijavljenih kršitev.

Viri

Direktiva (EU) 2019/1937 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 23. oktobra 2019 o zaščiti oseb, ki prijavijo kršitve prava Unije. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L1937&from=EN>
Zakon o zaščiti prijaviteljev. <https://e-uprava.gov.si/drzava-in-druzba/e-demokracija/predlogi-predpisov/predlog-predpisa.html?id=13585>

Strokovni članek sta recenzirala dva recenzenta (pravnik).

Poljudni članek

COBISS: 1.05

IZKUSTVENO IN SKUPNOSTNO UČENJE KOT NAČINA PRIDOBIVANJA IZKUSTVENEGA ZNANJA NA PODROČJU ŠTUDIJA: TERENSKA RAZISKAVA V TEKSASU

Dejan Romih

Univerza v Mariboru, Maribor, Slovenija

dejan.romih@um.si

Povzetek: V tem prispevku obravnavam izkustveno in skupnostno učenje kot načina pridobivanja izkustvenega znanja na področju študija. Na osnovi terenske raziskave v Teksasu sem ugotovil, da izkustveno in skupnostno učenje izboljšujeta učinkovitost visokošolskega izobraževanja, kar je koristna informacija za visokošolske ustanove v Sloveniji.

Ključne besede: izkustveno izobraževanje, izkustveno učenje, izkustveno znanje, Združene države Amerike

Uvod

Znanje je sestavni del človeškega kapitala. V literaturi srečujemo različne vrste znanja, kot je npr. izkustveno znanje, ki se lahko pridobiva z izkustvenim in skupnostnim učenjem (Beard, 2022; Finley in Bowen, 2021; Kolb, 2015; Silberman, 2007; Wessels, 2005; Wurdinger, 2005; Wurdinger in Carlson, 2010). Izkušnje iz Združenih držav Amerike kažejo, da se vloga in pomen izkustvenega znanja v ameriški družbi spreminjata, s čimer se strinjajo tudi sogovorniki iz Združenih držav Amerike. Eden izmed razlogov za to so potrebe ameriškega gospodarstva. Izkustveno učenje lahko definiramo kot pridobivanje izkustvenega znanja (Kolb, 2015). Ločimo formalno izkustveno učenje, tj. pridobivanje izkustvenega znanja s šolanjem (»formalne izkušnje«) in neformalno izkustveno učenje, tj. pridobivanje izkustvenega znanja brez šolanja (»neformalne izkušnje«). Posebna vrsta izkustvenega učenja je skupnostno učenje, ki ga lahko definiramo kot pridobivanje izkustvenega znanja ob delu v skupnosti (Donahue in Plaxton-Moore, 2018). Z izkustvenim in skupnostnim učenjem lahko študent pridobi potrebno spretnost ali znanje za opravljanje kake dejavnosti (npr. spretnost pri reševanju problemov).

Metode

Ta prispevek temelji na terenski raziskavi, ki sem jo opravil med usposabljanjem na Teksaški univerzi A&M v San Antoniu (ust. 2009), ki sem jo obiskal med 2. in 6. majem 2022 v okviru projekta Inovativno učenje in poučevanje v visokem šolstvu (INOVUP). 29. junija 2022 sem za partnerje projekta organiziral tematsko delavnico z naslovom »Izkustveno in skupnostno učenje mednarodne ekonomije in poslovanja: izkušnje iz Združenih držav Amerike«, na kateri sem predstavil izkustveno in skupnostno učenje mednarodne ekonomije in poslovanja na javni univerzi v Clevelandu in San Antoniu, 16. septembra 2022 pa tematsko delavnico z naslovom »Izkustveno in skupnostno učenje mednarodne ekonomije in poslovanja v večjezikovnem in večkulturnem okolju pred krizo covid-19, med njo in po njej: izkušnje iz Združenih držav Amerike«, na kateri sem predstavil izkustveno in skupnostno učenje mednarodne ekonomije in poslovanja na zasebni univerzi v San Antoniu, ki sem jo obiskal med 29. avgustom in 2. septembrom 2022.

V terenski raziskavi sem proučeval izkustveno in skupnostno učenje v visokem šolstvu, pri čemer sem uporabljal metodo terenskega intervjuvanja. Intervjuval sem pedagoške in nepedagoške delavce na Teksaški univerzi A&M v San Antoniu.

Rezultati

V Združenih državah Amerike se veliko govori in piše o izkustvenem in skupnostnem učenju v visokem šolstvu. Visokošolski učitelji, ki sem jih anketiral med svojim usposabljanjem v Teksasu, so mi povedali, da sta izkustveno in skupnostno učenje nujno potrebna za povečanje zaposljivosti študentov in diplomantov. Na osnovi terenskih intervjujev, ki sem jih opravil med svojim usposabljanjem v Združenih državah Amerike, sem ugotovil, da je izkustveno učenje sestavni del strateškega načrta Teksaške univerze A&M v San Antoniu. To velja tudi za druge članice Teksaškega univerzitetnega sistema A&M (ust. 1948).

Sogovorniki navajajo različne načine pridobivanja izkustvenega znanja v okviru formalnega in neformalnega izobraževanja: pripravništvo (»externship«, »internship«), prostovoljstvo, študentski projekt, študentsko delo, študijska ekskurzija, študijska praksa, študijsko potovanje.

Intervjuvanci v terenski raziskavi se strinjajo, da sta izkustveno in skupnostno učenje načina, ki študentom omogočata pridobivanje izkustvenega znanja na področju študija, kar jim prinaša koristi. Intervjuvanci iz Centra za izkustveno učenje in skupnostno vključevanje Mays⁴

⁴ Center za izkustveno učenje in skupnostno vključevanje Mays ima svoj sedež na Teksaški univerzi A&M v San Antoniu. Promovira izkustveno učenje in skupnostno vključevanje. Skrbi tudi za poklicno informiranje in poklicno usmerjanje študentov. Center ponuja poklicno delo, poklicna usposabljanja itn. Center načrtno usmerja in vodi aktivnosti na področju izkustvenega in skupnostnega učenja na univerzi,

menijo, da lahko študenti in diplomanti izkustveno znanje, ki so ga pridobili z izkustvenim in skupnostnim učenjem med študijem na univerzi, navedejo v svojem življenjepis ali na svojem profilu na LinkedInu. Tako v nekaterih centrih za izkustveno učenje in skupnostno vključevanje načrtujejo, da bodo začeli podeljevati značke za pridobljeno izkustveno znanje, ki jih bodo lahko študenti in diplomanti pripeli na svoj profil na LinkedInu.

Intervjuvanci v Teksasu menijo, da učni načrti, ki vključujejo izkustveno ali skupnostno učenje, motivirajo študente za študijsko delo in dokončanje študija. V pogovoru z vodstvom fakultete za poslovanje sem izvedel, da izkustveno in skupnostno učenje ponujata priložnosti za povezovanje teoretičnega znanja z izkustvenim in študentov kot potencialnih delojemalcev s potencialnimi delodajalci. Izkazalo se je, da so zaželene lastnosti iskalca prve zaposlitve v Združenih državah Amerike: ambicioznost, človečnost, človekoljubnost, delavnost, discipliniranost, izkušnost, kompromisnost, komunikativnost, kritičnost, natančnost, odgovornost, organiziranost, podjetnost, prilagodljivost, samoiniciativnost, samokritičnost, samostojnost, samozavestnost, timskost, večopravilnost, zaposljivost.

Razprava in sklep

V tem prispevku sem obravnaval izkustveno učenje kot način pridobivanja izkustvenega znanja na področju študija. Na osnovi terenske raziskave v San Antoniu, ki sem jo opravil v okviru projekta INOVUP, sem ugotovil, da izkustveno učenje izboljšuje učinkovitost študija, s čimer se strinjajo tudi študenti. Intervjuvanci iz Centra za izkustveno učenje in skupnostno vključevanje Mays menijo, da izkustveno in skupnostno učenje (skupnostno vključevanje) koristita univerzi in skupnosti, katere člani so tudi študenti. Izkazalo se je, da se univerza zaveda vloge in pomena človeškega kapitala, zato izboljšuje delovne pogoje ter skrbi za izobraževanje in usposabljanje zaposlenih (univerzitetnih učiteljev). Zavzema se za pridobivanje znanja in spretnosti, ki omogočajo izkustveno in skupnostno učenje.

Zahvala

Zahvaljujem se dr. Arneju Baruci (mentorju), Teksaški univerzi A&M v San Antoniu (mentorski visokošolski ustanovi) in partnerjem projekta INOVUP.

s čimer prispeva k uresničevanju razvojne strategije univerze. Slednja se zaveda vloge in pomena izkustvenega in skupnostnega učenja za svoj nadaljnji razvoj in razvoj skupnosti ter študentov (znanje, spretnosti, vrednote). Izziv za univerzo je, kako motivirati študente za izkustveno in skupnostno učenje. Cilj univerze je, da študenti pridobijo izkustveno znanje (v skupnosti) in poklicne izkušnje. Po mojem mnenju bi se moral center še bolj povezati s skupnostjo (gospodarstvom, negospodarstvom).

Viri

- Beard, C. (2022). *Experiential learning design: theoretical foundations and effective principles*. Routledge.
- Donahue, D. M., in Plaxton-Moore, S. (2018). *The student companion to community-engaged learning: what you need to know for transformative learning and real social change*. Stylus Publishing.
- Finley, L. L., & Bowen, G. A. (2021). *Experiential learning in higher education: issues, ideas, and challenges for promoting peace and justice*. Information Age Publishing.
- Kolb, D. A. (2015). *Experiential learning: experience as the source of learning and development* (2. izd.). Pearson Education.
- Silberman, M. L. (ur.) (2007). *The handbook of experiential learning*. John Wiley & Sons.
- Wessels, M. (ur.) (2005). *Experiential learning: preparing learners for experiential learning and graduate placement*. Juta & Co.
- Wurdinger, S. D. (2005). *Using experiential learning in the classroom: practical ideas for all educators*. Scarecrow Education.
- Wurdinger, S. D., & Carlson, J. A. (ur.) (2010). *Teaching for experiential learning: five approaches that work*. Rowman & Littlefield Education.

Poljudni članek

COBISS: 1.05

UPORABA METODE 4MAT V VISOKEM ŠOLSTVU

Andreja Primec

Univerza v Mariboru, Maribor, Slovenija

andreja.primec@um.si

Povzetek: Izvajalci pedagoškega procesa v visokem šolstvu se soočamo s pomanjkanjem motivacije študentov za pridobivanje novih znanj. Eden izmed načinov za premagovanje te ovire je uporaba inovativnih metod poučevanja. V prispevku predstavljamo metodo 4MAT, ki je v svetu močno uveljavljena, ne le v visokem šolstvu, temveč tudi v poslovnih procesih.

Ključne besede: 4MAT, inovativna metoda poučevanja, inovativno poučevanje, motivacija, visoko šolstvo

Uvod

Eden izmed problemov pri poučevanju v visokošolskem izobraževanju na Univerzi v Mariboru je motivacija študentov. Izvajalci pedagoškega procesa opažamo, da so študenti v povprečju vedno bolj pasivni, nezainteresirani, težko jih je vzpodbuditi k sodelovanju med predavanji in na vajah. Če primerjamo končne izdelke (npr. diplomska dela) študentov preteklih generacij z današnjimi, ugotovimo, da so izdelki prvih bistveno kakovostnejši. Kako torej motivirati današnje študente? Kako oblikovati zgradbo predavanja? Na kakšen način podati novo znanje? To so veliki izzivi, še zlasti v obdobju digitalizacije družbe, kjer se veliko dejavnosti in tudi družbenih stikov seli na splet. Težko je »konkurirati« virtualnemu okolju, ki je vznemirljivo, šokantno in se nenehno spreminja.

Določen pripomoček za izvajalce pedagoškega procesa predstavljajo inovativne metode poučevanja. V nadaljevanju predstavljamo metodo 4MAT, ki temelji na načelih različnih učnih stilov in njihovem odnosu do naravnega učnega ciklusa. Študenti so namreč različni – različno sprejemajo in predelujejo posredovano vsebino.

Metoda 4MAT

V osnovi 4MAT predstavlja zgradbo učenja oz. predavanja (posredovanje novega znanja) in upošteva štiri učne tipe poslušalcev. 4MAT pa je mogoče uporabiti tudi na drugem področju, npr. za predstavitev informacij, rezultatov in sklepov.

Teoretično osnovo za 4MAT je razvil Kolb (Harb idr., 2013). Njegov model vključuje dve dimenziji:

- zaznavanje in
- obdelovanje informacij.

Funkcija zaznavanja vsebuje konkretno ali abstraktno podajanje vsebine. Nekateri ljudje informacije raje zaznavajo konkretno s pomočjo svojih čutil (videti, slišati, dotikati se oz. občutiti). Drugi pa jih zaznavajo abstraktno s pomočjo zamisli, konceptov ali simbolov. Način, v katerem vsak posameznik zaznava nove informacije, leži v tem kontinuumu. Procesiranje novih informacij pa je lahko posredovano aktivno ali reflektivno, kar predstavlja drugi kontinuum. S pomočjo teh dveh kontinuumov je Kolb osnoval štiri različne tipe učenja:

1. konkretna izkušnja,
2. reflektivno opazovanje,
3. abstraktna konceptualizacija,
4. aktivno eksperimentiranje (Kolb, 1994).

Pri oblikovanju naštetih tipov učenja je izhajal iz t. i. Lewinovega modela izkustvenega učenja (prav tam).

B. McCarthy je leta 1979 na tej osnovi razvila zgradbo 4MAT, ki vsebuje štiri faze Kolbovega učnega ciklusa:

1. Najprej se pri posameznikih pojavijo konkretne izkušnje, ki ustvarijo potrebo po učenju ali sprejemanju novih informacij. Študentom je treba predstaviti vsakdanje situacije, s katerimi se lahko poistovetijo, da obudijo konkretne izkušnje (faza »ZAKAJ«). Prva faza študente motivira, jim osmisli namen pridobivanja določenega znanja in aktivira njihovo predznanje.
2. Sledi reflektivno (odsevno – razumeti govorca in mu »odgovoriti«, da je ideja pravilno razumljena) opazovanje teh izkušenj, ki prehaja v seznanjanje z novimi koncepti (abstraktno) (faza »KAJ«). V tej fazi poteka seznanjanje s teorijo, torej poglobljanje predznanja.
3. Koncepti se integrirajo v nove izkušnje (kaj novega je bilo spoznanega ali naučenega). Treba je preveriti praktično vrednost koncepta (konkretno, aktivno). Na tem mestu je priložnost, da se udeleženci pogovorijo o rezultatih (diskusija) in poiščejo skupne rešitve za nadaljnje delo (faza »KAKO«). Ta faza je namenjena aplikaciji teorije v prakso.
4. Po integraciji sledi preverjanje novonastalih izkušenj v novih situacijah (konkretno, aktivno). Po pogovoru in sprejetih sklepih za nadaljnje delo vsak pripravi svoj akcijski načrt, kako bo sklepe diskusije ali skupne rešitve vpeljal v svojo vsakdanjo prakso (faza

»KAJ, ČE«). Ta faza poleg razmišljanja izven okvirja (»out of the box«) vključuje še kritično evalvacijo (About learning, 2022).

Ta cikel je mišljen kot odgovor na različna vprašanja, povezana s štirimi temeljnimi vprašanji: »Zakaj?«, »Kaj?«, »Kako?«, »Kaj, če?«. Gibanje po učnem ciklusu tako zahteva različne aktivnosti učitelja, predavatelja ali prezentatorja, ki bodo zadovoljile vse štiri učne tipe (inovativni, analitični, zdravorazumski, dinamični).

Model 4MAT temelji na učni zanki, ki vključuje štiri vrste učencev, ki jih je predstavila B. McCarthy, ter desno in levo možgansko hemisfero, zaradi česar je učenje stalen proces.

Sklep

Uporaba modela 4MAT v pedagoškem procesu pomembno vpliva na motivacijo študentov, saj jih najprej napelje k iskanju že znanega (faza »ZAKAJ«): vzpodbuja jih, da se spomnijo, kaj o zadevi, ki bo predmet predavanja, že vedo. S tem novo snov sprejmejo za svojo (jo ponotranjijo), zaradi česar jih prične zanimati in postanejo sprejemljivi za nadgradnjo svojega predznanja. Pomembna razlika med metodo 4MAT in klasičnim poučevanjem (podajanjem teorije) je, da se metoda 4MAT osredotoča še na osmišljanje pridobivanja znanja in njegove praktične uporabnosti (fazi »KAJ« in »KAKO«), kar pomembno vpliva na vključenost študentov v proces učenja že med predavanjem. Zadnja faza (»KAJ, ČE«) spodbudi študente h kritičnemu premisleku in kreativnemu razmišljanju v smislu, kje bi lahko pridobljeno znanje še uporabili.

Skozi 4MAT se študent torej mnogo bolj celostno sooči z določeno snovjo in je sposoben nanjo pogledati skozi širšo prizmo aplikativnosti ter kritičnosti, kar lahko prenese tudi na ostale probleme oz. področja, s katerimi se bo skozi kariero srečeval.

Po drugi strani pa metoda 4MAT od izvajalcev pedagoškega procesa zahteva več naporov (v smislu izbire ustreznega učnega problema oz. snovi ter njihovega načina preizkušanja). Tako je v primerjavi z običajnim frontalnim načinom poučevanja potrebne več priprave, vsaj v začetnih fazah uporabe tega pristopa poučevanja. Zaradi interaktivne vključenosti študentov, takšen pristop zahteva tudi več časa, ki izvajalcu predavanja pogosto ni na voljo. Metoda 4MAT zaradi tega kot celota ni uporabna v vsakem primeru, vsekakor pa je smiselno uporabljati njene posamezne faze oz. koncepte (spodbujanje uporabe v praktičnih situacijah, kritična evalvacija in podobno) ter jih redno vključevati v »običajne« učne ure.

Viri

About learning (2022). <https://aboutlearning.com/>

Harb, J. N., Durrant, S. O., & Terry, R. E. (1993). Use of the Kolb learning cycle and the 4MAT system in engineering education. *Journal of Engineering Education*, 82, 70–77. <https://doi.org/10.1002/j.2168-9830.1993.tb00079.x>

Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: experience as the source of learning and development*. Prentice Hall.

RECENZENTI

1. Dr. Klavdij Logožar, Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta
2. Dr. Žan Jan Oplotnik, Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta
3. Dr. Peter Podgorelec, Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta
4. Dr. Andreja Primec, Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta

DRUŠTVO EKONOMISTOV MARIBOR
RAZLAGOVA ULICA 14
2000 MARIBOR
SLOVENIJA